

Соколовский В. В. Роль эмоционально-волевой культуры в профессиональной деятельности офицера внутренних войск

В статье анализируется отечественная психолого-педагогическая литература с целью раскрыть особенности профессиональной деятельности офицеров внутренних войск в чрезвычайных ситуациях. Определены основные квалификационные требования к работникам органов внутренних дел, дана характеристика наиболее важных профессиональных личностных качеств правоохранителей. Выделены компоненты профессиональной деятельности работников правоохранительных органов и освещена роль эмоционально-волевой культуры в профессиональной деятельности офицеров системы МВС Украины.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, офицер внутренних войск, правоохранитель, квалификационные требования, личностные качества, эмоционально-волевая культура.

Sokolovsky V. V. The role of the emotional and volitional culture in the professional activity of a interior troops officer

The domestic psychological and pedagogical literature is analyzed in the article in order to divulge the peculiarities of the interior troops officers' professional activity. The main qualification requirements for interior authority specialist have been determined; the most professionally important personal features of military men have been characterized. The components of law machinery workers' professional activity have been marked out, and the role of the emotional and volitional culture in the professional activity of officers of the Ministry of Home Affairs of Ukraine has been elucidated.

Key words: professional activity, interior troops officer, military man, qualification requirements, personal features, emotional and volitional culture.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2012 р.

Прийнято до друку 29.06.2012 р.

УДК 378.147+37.013+504

К. В. Стецюк

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОСВІТИ
В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНЬОГО АГРОНОМА**

Екологічна криза, що посилюється як частина *кризи техногенної цивілізації*, загострює проблему взаємодії та спільного розвитку людини, штучного середовища (техносфери), створеного нею, і природи. Криза носить глобальний характер і, як підкреслюють вчені всього світу,

вражає всі аспекти людської діяльності, зокрема соціально-економічні, культурні. Соціально-економічний розвиток більшості країн світу довгі роки мав характер прискореного руху до глобальної екологічної катастрофи, ставлячи при цьому під загрозу не лише задоволення життєвоважливих потреб та інтересів майбутніх поколінь людей, але й саму можливість їхнього існування, майбутнього людської цивілізації [4]. Вирішити це протиріччя можна лише *шляхом відновлення і збереження довкілля*, яке, не порушуючи природної рівноваги, гарантує людям можливість виживання і подальшого динамічного соціально-економічного розвитку. Велика роль у вирішенні цих проблем відводиться і спеціалістам сільського господарства, професійна діяльність яких безпосередньо пов'язана з природокористуванням та взаємодією з екосистемами.

Метою статті є дослідження аспектів методологічних засад освіти у процесі формування екологічної культури фахівців-агрономів.

Підкреслюючи соціальну спрямованість екологічних проблем, Н. Реймерс вказував, що одним із шляхів виходу з екологічної кризи є регульована коеволюція в системі «суспільство-довкілля» [7]. Важлива роль у соціальному аспекті екологічних проблем належить насамперед професійній освіті, вихованню, просвітництву – основним складникам процесу формування екологічної культури населення.

Звідси витікає необхідність серйозного перегляду методологічних підходів до процесу становлення екологічної культури майбутніх фахівців в рамках вищої школи, і насамперед агрономів. Перед вищими навчальними закладами постає завдання забезпечити особистісне еколого-професійне зростання фахівця за допомогою створення умов для саморозвитку, вільного розкриття сутнісних сил. Незалежна та відповідальна реалізація власного потенціалу студента дозволить йому краще зрозуміти, знати закономірності еволюції, коеволюції людини, суспільства, природи, техносфери. Знання, розуміння законів функціонування навколишнього світу, інтуїція приведе фахівця аграрної сфери до можливості збалансованого керівництва сьогоденням заради виживання не лише самого людства, але і збереження біорізноманітності.

Аналіз наявних у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі позицій з питання виходу з кризи техногенної цивілізації сприяє усвідомленню необхідності серйозних зрушень у свідомості людини у бік визнання особистої свободи, високої моральності, відповідальності як вищими цінностями (А. Андрусевич, М. Бахтін, М. Бердяєв, В. Біблер, В. Боголюбов, В. Данилов-Данильєн, М. Каган, С. Крисаченко, П. Копач, Л. Мельник, А. Романович, В. Сагатовський, В. Собчик, В. Соловійов, П. Сорокін, Н. Мойсєєв, А. Урсул, С. Франк, М. Федоров, Е. Фромм, М. Хайдеггер, К. Ясперс та ін.).

На думку вчених (С. Дерябо, С. Дорогунцов, Є. Желібо, В. Красилов, В. Крисаченко, Д. Лихачов, О. Максименко, В. Межуєв, М. Мойсєєв, Л. Морозова, О. Ральчук, Н. Реймерс, Ю. Федоров,

А. Яблоков та ін.), людина здатна вирішувати сучасні проблеми цивілізації, лише маючи високий рівень екологічної культури, зокрема екологічну свідомість та екологічну поведінку. Під екологічною свідомістю розуміється сукупність уявлень про взаємозв'язки у системі «людина – природа», а також відповідних стратегій і технологій взаємодії з нею [2, с. 6]. Екологічна поведінка є зовнішнім проявом природодоцільної діяльності людини, тобто «моральною поведінкою» як сукупністю вчинків.

Вільний та відповідальний розвиток особистості, який має високий рівень екологічної культури, неминуче буде спрямовано на пошук сценарію виходу із глобальної екологічної кризи. Які б сценарії не пропонували, безперечним є одне: вихід з екологічної кризи необхідно шукати насамперед в «глобальному загальному екологічному навчанні» (В. Зубков). Поєднання спрямованості на «глобальне загальне екологічне навчання» і розуміння суті та механізмів здійснення найбільш теоретико-практично обґрунтованого сценарію «збалансованого розвитку» є одним із пріоритетних завдань екологічної освіти в рамках вищої школи.

Досліджуючи проблему теоретичних й методичних засад формування екологічної культури майбутніх агрономів, визначимо методологічні підходи до організаційно-педагогічної діяльності у вищій школі, зокрема культурологічний, аксіологічний, синергетичний та особистісно-орієнтований підходи.

З погляду *культурологічного* підходу, виховання є культурним процесом, яке полягає в засвоєнні особистістю цінностей загальнолюдської й національної культури. Виховання здійснюється в певному культурно-інформаційному середовищі, яке живить ціннісно-смысловий розвиток особистості (В. Біблер, Ю. Курганов, М. Каган, В. Розін та ін.). У світлі культурологічного підходу екологічне виховання у вищій аграрній школі постає як частина, що виконує всі основні функції культури: інтегративної взаємодії суб'єктів виховного процесу (викладачів і студентів), організації їхньої життєдіяльності в умовах вищого навчального закладу, встановлення зв'язків різних поколінь випускників (набуття корпоративного духу), налагодження комунікації в університетському співтоваристві, створення умов для творчої самореалізації та саморозвитку студентів і викладачів, збереження, розвитку та зміни в разі необхідності системи цінностей, проектування нових зразків культурного життя тощо. Таку концепцію освіти О. Запесоцький визначив як «культуроцентристську» [5].

Культуроцентризм як методологічна основа освіти передбачає розуміння освіти як ціннісно-нормативної системи, що формує «образ» особистості як цілісного та органічного суб'єкта культури. Саме в цьому, на думку Л. Белової, і є «принципова відмінність культури від інструментально-орієнтованого навчання. Освіченість – це гармонія самобутності й універсальності, національно-культурна ідентичність і водночас відчуття себе громадянином світу» [1, с. 75 □ 76]. Виховання

як культурний процес має на меті людину, в образі якої інтегруються всі досягнення культури на певному історичному етапі. Людина культури здатна засвоювати, критично оцінювати й перетворювати соціокультурний досвід, робити цінності культури особистісно значущими, проектувати й освоювати нові зразки культурного життя, що є загальною метою виховання з точки зору подолання глобальної екологічної кризи.

Культурологічний підхід до формування екологічної культури майбутніх агрономів інтегративно взаємодіє з аксіологічним підходом до педагогічної діяльності. Суттєва відмінність виховання від освіти й навчання, як зауважує М. Каган, полягає в тому, що воно здійснюється не за допомогою передачі знань та умінь, а шляхом залучення до цінностей. Ціннісні орієнтації – етичні, громадянські, естетичні, релігійні, екзистенціальні (смыслжиттєві) – передаються не засобами безособової комунікації, як наукові знання, а в міжособистісному спілкуванні, засвоюються не мисленням, а переживанням [6].

Проблема формування переконань – етичних, екологічних, політичних, релігійних, естетичних – належить аксіології, а не гносеології та перебуває у сфері компетенції виховання особистості.

Аксіологічний підхід пропонує суб'єктивізацію об'єктивних цінностей людського співтовариства, тобто перетворює їх в особистісні значення. Сутність процесу формування екологічної культури майбутніх агрономів з позицій аксіологічного підходу полягає в подоланні суперечності між цінностями й особистісними значеннями шляхом пред'явлення фахівцям системи екологічних цінностей і творення умов для їх вільного вибору і трансформацію в екологічний світогляд та екологічно доцільну професійну поведінку. У процесі залучення майбутніх агрономів до екологічних цінностей особлива роль належить смисловим універсаліям. Смисловими універсаліями, за В. Франклом, є творчість, стосунки, переживання [8].

Отже, з позицій аксіологічного підходу формування екологічної культури можна розглядати як процес залучення фахівців до екологічних цінностей, у результаті чого у них відбувається становлення «зв'язної системи особистісних значень» у напрямку коеволюції.

Найважливішу роль у вирішенні сучасних проблем (освітніх, суспільних, екологічних, економічних, культурологічних) нині почала відігравати теорія розвитку складних та надскладних відкритих систем, яка, зокрема, отримала назву «синергетика» (від грецького «спів дія», «співпраця»). У запропонованій І. Єршовою-Бабенко [3] концептуальній основі моделі та стратегії передбачено позицію, яка системно узгоджує поведінку і забезпечує: єдність внутрішнього світу людини; єдність людини та суспільства, яке вона створює; єдність людини, суспільства й природи, в якій вони живуть. Для системи вищої освіти така постановка питання висуває на перше місце наявність у поведінці людини певного ступеня сформованості та можливості розвитку спеціальних здібностей

та стратегій, адекватних характеру й стадії середовища. Відповідно виникає завдання уміти визначати ці стратегії та швидкості поза- і всередині себе, як зазначає І. Єршова-Бабенко, регулювати темпоральність за допомогою стратегій, володіти навичками створення й збереження своєї цілісності, визначення ступеня цілісності, уміти ідентифікувати себе цілісного з цілісністю іншої людини, з цілісністю суспільства, співвідносити ступінь їхньої цілісності із собою – все це поєднується із умінням швидко «орієнтуватися у часі й просторі», бачити наявну й виникаючу смислову соціальну чи індивідуальну, інформаційну та ціннісну композицію, створювати свою і, за необхідності, гармонійно, неруйнівно узгоджувати їх [3, с. 5 – 6].

Синергетичний підхід до формування екологічної культури у вищій школі дозволяє бачити особистість фахівця як суб'єкт, який має не стільки функціональну, скільки змістову енергетику. У зв'язку з цим свідомість розглядається не тільки як функціональна, але й як змістовна система, діяльність якої визначається здатністю до вироблення особистісного, ціннісного ставлення до себе, до інших, до природного середовища.

Позитивним явищем освітнього процесу вищої аграрної школи є зростання усвідомлення того факту, що викладач ВНЗ є не тільки *джерелом інформації* і навіть *не її інтерпретатором*. Він сьогодні є своєрідним *провідником*. І це при тому, що сьогодні студенти змінюються значно швидше за викладача. Використовувати отримані колись знання, транслювати їх, поповнюючи їх лише час від часу, вже замало. Таким чином, зміна вимог до підготовки фахівців вищої кваліфікації автоматично «тягне» за собою проблему трансформації викладацького корпусу, який змушений не просто підвищувати кваліфікацію, а й докорінним чином змінюватись.

Зміна ролі викладача та характеру його праці в умовах інформаційного суспільства, яке формується, змушує по-новому бачити проблему розвитку особистості педагога, модернізації професійних знань і вдосконалення його методичної майстерності. Такі елементи його професійно-педагогічної культури, як постійне прагнення до підвищення якості своєї діяльності, результативність використовуваних методів навчання й виховання, робота щодо самоосвіти й самовдосконалення розглядаються сьогодні не просто як досягнення окремих індивідів, а як вимоги, які здатні забезпечити поступальний розвиток суспільних відносин, науково-технічний та соціальний прогрес.

Викладач повинен бути носієм загальногуманістичної культури відносин, яка базується на принципах фасилітації – рівності, єдності, діалогізму, співіснування, співрозвитку.

Педагогічну основу цієї культури складає прийняття та освоєння викладачем *особистісно-орієнтованого підходу* до виховання фахівця. Особистісно-орієнтований підхід у вихованні, на наш погляд, повинен бути базовою ціннісною орієнтацією викладача, який містить сукупність

взаємозв'язаних настанов на ставлення до студента, до самого себе та організаційно-педагогічної взаємодії. Вона виявляється у визнанні права кожного студента на своєрідність, неповторність, унікальність особистості; у прийнятті його думок і позицій; у готовності до діалогового спілкування, заснованого на розвитку рівноправності та рівноцінності позицій викладачів та студентів; у співпраці, яка передбачає не тільки спільну діяльність, але й обговорення життєво важливих проблем вищого навчального закладу; у діяльності щодо зміцнення й розвитку традицій та внесення інновацій.

Таким чином, щоб визначити методологічні засади формування екологічної культури майбутніх агрономів, потрібно проаналізувати природу людини, сутність її сторін, з якими пов'язані настанови, мотиви, бажання та вчинки людей. Можна констатувати, що виховний потенціал вищої аграрної школи при формуванні екологічної культури має великий резерв підвищення ефективності процесу в інтегрованій дії *культурологічного* (побудова виховного процесу як процесу формування «людини культури»); *аксіологічного* (розуміння процесу формування екологічної культури як залучення до загальнолюдських та екологічних цінностей); *синергетичного* (розуміння екологічного виховання як складно організованої системи, що не може бути суворо зумовлена й запрограмована ззовні при альтернативності виховних сценаріїв та активності суб'єктів – викладача і студента – виховної діяльності); *особистісно-орієнтованого* (настанова на ставлення до студента і самого себе та організаційно-педагогічної взаємодії) підходів.

У процесі освіти в рамках вищої аграрної школи відбувається становлення екологічної культури майбутнього фахівця, який досягається значною мірою шляхом саморозвитку, самовиховання, самоосвіти. Фахівець-агроном з високим рівнем екологічної культури спрямовує свої знання, уміння, навички на вирішення завдань збалансованого розвитку суспільства, країни, регіону, сільськогосподарської галузі.

Список використаної літератури

- 1. Бєлова Л. О.** Виховна система ВНЗ: питання теорії і практики / Л. О. Бєлова . – Х. : Вид-во НУА, 2004. – 264 с.
- 2. Дерябо С. Д.** Экологическая педагогика и психология / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. – Р-н/Д: Изд-во «Феникс», 1996. – 480 с.
- 3. Ершова-Бабенко И. В.** Особенности времени, синергетика и проблема концептуально-стратегической модели системы высшего образования в XXI веке [Электронный ресурс] / И. В. Ершова-Бабенко. – Режим доступа : spkurdyumov.narod.ru/start1N.htm
- 4. Желібо Є. П.** Екологічна освіта в стратегії сталого розвитку [Электронный ресурс] / Є. П. Желібо, Н. Л. Авраменко // Центр устойчивого развития «Роза ветров». – Режим доступа : www/sustainable-cities-net.org.ua.
- 5. Запесоцкий А. С.** Какого человека должна формировать сегодня система образования /

А. С. Запесоцкий // Высшее образование в России. – 2003. – № 3. – С. 45 – 52. **6. Каган М. С.** Философия культуры / М. С. Каган. – СПб. : Петрополис, 1996. – 415 с. **7. Реймерс Н. Ф.** Экология: теория, законы, правила, принципы и гипотезы / Н. Ф. Реймерс. – М. : Молодая Россия, 1994. – 367 с. **8. Франкл В.** Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 367 с.

Стецюк К. В. Методологічні основи освіти у процесі формування екологічної культури майбутнього агронома

У статті розглянуто аспекти методологічних засад освіти в процесі формування екологічної культури студентів-агрономів, становлення й забезпечення особистісного еколого-професійного зростання за допомогою створення умов для саморозвитку, самовиховання, самоосвіти й реалізації власного потенціалу фахівця агросфери у постіндустріальному суспільстві з високим рівнем екологічної культури та потреби нових наукових підходів для створення механізмів втілення ідеї освіти для збалансованого розвитку.

Ключові слова: системна криза, техногенна цивілізація, гуманістична парадигма освіти, саморозвиток особистості, теорія пізнання та перетворення дійсності, сутність людини.

Стецюк К. В. Методологические основы образования в процессе формирования экологической культуры будущего агронома

В статье рассматриваются аспекты методологических принципов образования в процессе формирования экологической культуры студентов-агрономов; становления и обеспечения личностного эколого-профессионального роста с помощью создания условий для саморазвития, самовоспитания, самообразования, а также реализации собственного потенциала специалиста агросферы в постиндустриальном обществе с высоким уровнем экологической культуры и потребности новых научных подходов для создания механизмов воплощения идеи образования для сбалансированного развития.

Ключевые слова: системный кризис, техногенная цивилизация, гуманистическая парадигма образования, саморазвитие личности, теория познания и превращения действительности, сущность человека.

Stetsyuk K. V. Methodological bases of education in the process of forming of ecological culture of future agriculturist

The aspects of methodological principles of education in the process of forming of ecological culture of students-agriculturists are examined in the article. Becoming and providing of personality professional growth by creation of terms, self-education and self-education that realization of own potential of specialist in society with the high level of ecological culture

requires new scientific approaches for creation of mechanisms of embodiment of idea of education for the balanced development.

Key words: system crisis, technogenic civilization, humanism paradigm of education, personality, theory of cognition and transformation of reality, essence of man.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2012 р.

Прийнято до друку 29.06.2012 р.

УДК 378:147.016:81'243

Н. А. Сура

**ТЕКСТОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ
ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У
ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ**

Зміст освіти є однією з основних дидактичних категорій та багаторівневою педагогічною моделлю соціального замовлення, що представляє в предметі дидактики змістовний бік навчання [17].

Саме змістом визначено рівень якості освіти в технічних університетах, який має бути прогностичним, ураховувати останні науково-технічні досягнення, тенденції розвитку сучасного виробництва, вимоги, що склалися, і майбутні до рівня професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій з боку суспільства та самої системи освіти.

У низці теоретико-методологічних досліджень трапляються визначення, що тлумачать концепцію якості як відповідність цілям освіти.

Перша група дослідників у своєму трактуванні якості освіти орієнтована на відповідність очікуванням і потребам особистості та суспільства (Т. Шамова, Т. Давиденко, Г. Шибанова [19]; С. Шишов, В. Кальней [20]). При цьому якість освіти визначається за сукупністю показників результативності та стану процесу освіти (зміст освіти, форми й методи навчання, матеріально-технічна база, кадровий склад тощо).

Друга група спирається на сформований рівень знань, умінь, навичок і соціально значущі якості особистості (О. Бондаревська [4], Л. Санкін, С. Вікторенкова [8]; О. Дворникова, Л. Редько [18]). Параметрами якості освіти є соціально-педагогічні характеристики (цілі, технології, умови, особистісний розвиток).

Третя група акцентує увагу на відповідності сукупності властивостей освітнього процесу та його результату вимогам стандарту,